

GOLF FAN ONRUST

1890

Bildts Openluchtspel

fan

Simy Sevenster

Toneel: aarmoedige dykshússys, kafee de Zalm met 'n brandend potkacheltsy, 'n pomp, de groate mooie plaats 't Loo, 'n klainer boerespultsy. Mînsen an 't netteboeten, 'n handkar die't foorbij rijdt, 'n kyndsy met 'n hoepeltsy, rakken met droge kabbeljou, 'n fissorsboatsy op 'e kop, 'n frou trekt 'n skippy deur de faart, kroiwagen met stront, herringrokerij en soa feerder.

P e r s o a n e n :

Westhoekbeweuners:

Jintsy en Janke fan de kroeg 'de Zalm'
Hindrik en Wypky
Pieter en Frouky
Ane en Klasy
Hain Hasy, Antsy en Timen
Jan Stap, broer fan Antsy
Germ van Tuinen
Dirk Kuik
Hilly Herring,
Pytsy
Jouke en Waling, fissors
Ruerd fan 't Loo en Sjouky
Harm Hoekstra, seun Jehannes en húshouwing
Rinse Sipma, swerver
Feldwachter
Domela Nieuwenhuis
Oproeper/Omroeper
Kaptain met marechausees (marsisee)
Man in publyk
Soldaat 1 en soldaat 2
Jan Wiersinga fan Patrimonium

(dubbelrollen moogelik)

Eerste tafreel

(’n ploechy erbaaiers met frôly en kines komme moe en smirrig fan ’t werk thús)

Pieter:

Kom mannen, wij kope een! (instemming andere manly)

Hindrik:

Ja, hè wij wel ferdiend. Ik bin soa moe as stront.

Ane:

Ik hè soa’n droge keel.

Germ van Tuinen:

De hele week al naar útkeken; Dirk Kúk het ôns wat te sêgen.

Pieter:

Ja, wij binne benijd hoor, maar eerst ’n slokky.

Pieter:

Geef mij maar ’n jonky.

Hindrik:

Jaaa, mij ok en dan de helft foller. Dirk Kúk kin wel even wachte.

Frouky:

Niet àlles fersúppe hoor!

Pieter:

Ni hoor maisy. Een mot kinne. Of niet dan?

Maak dou ’t eten maar klaar.

Wypky:

Wat hadden wij nou ôfsproken Hindrik: Dou soust àlle geld thúsbringe!

Hindrik:

Ik bin ok thús dos?

Wypky:

Alles! Soust niks meer fersúppe! Ik hè ’t noadig! (is swaar) Broadnoadig!

Hindrik:

Geunst my nou helendal niet meer ’n klain fersetsy? Avens bist ok al niet meer te brúkken. (gelach fan de manly)

Ane:

Kom met Hindrik. Laat dij niet ferkatse jong.

Wypky:

Ik waarskou dij, een en niet meer!

Manly:

Oei, oei, oei' 'Sy hèt de broek an..' 'Bist d'r bij introud Hindrik'
(manly gaan lachend de kroeg in, frôly gaan in hur hússy's)

Tweede tafreel

'n Paar kinetsys binne búttten bleven om te speulen. Timen fan Hain en Antsy sit allenig, hij is trystig. Sjouky fan 't Loo koiert foorbij, fan de andere kant komt Jan Stap.

Sjouky:

Goeie Jan.

Jan Stap:

Sjouky. (bitsy ferlegen)

Sjouky:

Lekker weertsy nou?
Hoe gaat 't?

Jan Stap:

Gaat wel.

Weetst nag fan die rooie baaien achter in 't hoffy fan de ouwe baas?

Sjouky:

Fansels weet ik dat nag. 'n Mooie tiid.

Jan Stap:

Ja. (sucht)

Nou Sjouk, ant kikes.

Ik mot even myn nefy filesetere.

Sjouky:

O, der, ja ik sien 'm. Soa 'n arig jongetsy.

Jan Stap:

Nou kyk 's wie 't wij der hè! Myn groate neef! Wat nou jong. Bist dos jarig fendaag? Niet blij datst nou al soa'n groate kirl bist.

Timen:

Jawel oom.

Jan Stap:

Wat skeelt d'r an jong, sitst d'r bij as 'n halflege meelpúdde.

Timen:

Ik he niks foor myn jarig kregen, niet eens 'n suertsy.

Jan Stap:

Wel blikskaters, helendal niks!? Niet eens 'n tút fan dyn mim?

Timen:

Ja, dat wel.

Jan Stap:

Ik hê wat foor dij metnommen. Foor dyn jarig. Most 's kike...

(Hy doet 'n knoop fan syn jekker los)

Timen:

Wat is dat, oom....'t lykt wel 'n....hasy?

Ni, 'n hontsy! 'n Jong hontsy! Foor my oom Jan!?

Jan Stap:

Foor dij. Foor dyn jarig.

Timen:

At ôns mim 't maar goed fynt.

Jan Stap:

Jim mim fynt 't goed. Ik hê 't hur eerst froegen.

Timen:

Heu, heu! Ik hê 'n hont! Helendal foor mijsels!

Bedankt hoor oom! Dankewél!

Jan Stap:

Gaan maar mooi met 'm speulen. (Jan kykt 'm lachend na en gaat dan ok de kroech in)

Darde tafreel

Hilly Herring:

(met fiskorven ant't juk) Herring! Nije herring! Sestig foor maar één kwartsy!
Herring! Nije herring! (al roepende ôf. Se kin tidens 't stik wel weer 's foorbij komme met lege of met folle korven)

Opriching Broedertrou

(In de herberg fan Jintsy Scholten hangt de salm út. 't Is al arig roerig.

Anwezige manly: Jan Stap, Hindrik, Dirk Kuik (lammepoat, lamme êrm) , Germ fan Tuinen; Ane, Pieter en anderen. Se roke allegaar 'n pipy of prúmme, maar d'r wort faak en dúdlik 'n lússifer anstroken. 't Stinkende potkacheltsy brânt op turf en prikken)

Dirk Kuik:

Mannen! Ik bin blij dat d'r soa 'n groate ploeg opsetten kommen is.
Wij binne hier metnander omdat d'r 'n oproep in de Bildste Krant ston.
En ik sil jim ferklappe: Die adfertînsy hê ik in 'e krant sette laten.
(réaksy manly: 'nou,nou'; tsjonge, jonge' 'is 't al?' 'die Dirk')

Jan Stap:

Wij. Dou niet allenig, dos?

Dirk Kuik:

Eh. Jawissen, fansels. Jan Stap, Germ van Tuinen en ik hê 't d'r over had en wij hê besloaten dat 't hier sòa niet langer meer kin. Wij wille 'n ferening fan en foor lânderbaaiers oprichte. De naam hê wij al. Broedertrouw.
Wij slútte ôns an bij 't Nationaal Arbeiderssecretariaat.
(réaksy manly: 'nou,nou'; tsjonge, jonge' 'is 't al? 'Hoe?')

Pieter:

Dat klinkt wel goed.

Germ van Tuinen:

Kyk, alles wat de boer sait, hê wij maar te doen. Ans kinst opdondere. Dan hest niks meer. De húshouwing mot wel deur de tiid.

Jan Stap:

Wij motte. 't werk dellè. In opstand komme! Stake!
En heel belangryk: Metnander staan. Een geheel weze.
At gyneen meer werkt, kinne de boeren ok niks.
(réaksy manly: 'nou,nou'; tsjonge, jonge'; 'ja dat is soa')
Metnander 't eens weze. Gyn erbaaier meer op 't hiem fan de boer.
Die mot 'm sels maar met 't werk rêde.

Germ van Tuinen:

Se motte ôns uurloan ferhoge. Wij wille niet 8 sint in 't uur, maar 12 sinten.
Met eens?
(réaksy manly: 'nou,nou'; tsjonge, jonge''dat sou wat weze''n stik butter in 'e brij)

De frôly kin wel foor wat minder. Foor hur is 7½ sint genog. Met eens?
(réaksy manly: 'Ja hoor'; 'seuven en 'n halve sint, dat is nagal wat'; 'dan kinne wij wel 'n slokky meer nimme')

Hindrik:

Doen wij! Jintsje, allegaar 'n slokky fan mij! Wat sil Wypky hier blij met weze.

Dirk Kuik:

At wij metnander staan, dan motte wij 't winne kinne. Wat sêg ik: Wij sille 't winne! (manly réagere posityf: Fansels, dut winne wij'; ik sien Ruerd fan 't Loo al sels achter de ploeg lopen!; 'om dy te fergriemen,'dut wort lachen jonges!' Se ruie nander op)

Jan Stap:

Wij kinn'niet deur de tiid komme met 'n hongerloantsy. Fral in de húshouwings komt 't te skamel om. (instemming manly)

Germ van Tuinen:

Twaalf sint in 't uur en gyn halve sint minder.

Met eens?! (instemming manly)

Jan Stap:

Allegaar de poat stiif houwe?! (de mânlju roepe allegaar fan: Ja. Jawis.)

Dirk Kuik:

Overeand! (manly overeand)

De erbaaiersfereniging Broedertrouw ferklaar ik hierdeur: 'n Fait!

(Klap met houtene hamer. Manly baide fústen omhoog as teken fan instimming en broedertrouw)

Fierde tafreel

Hain doet wurms an hakys fan 'e poer. Timen kykt d'r na met Bijke)

't Waar op 24 juni 1847 in Harlingen. Dyn pake waar d'r bij.

Timen:

Dat is lang leden h'n hait?

Hain:

Ja jonge, dyn pake waar nag 'n jongkirl. Hier in 'e Westhoek waar 't een stik armoed. Nag slimmer as nou.

Op 'e klaine akkertsys fan de erbaaiers waren alle irpels deur sykte doadgaan.

Ok de groate stikken lând fan de boeren waar 't loof swart fan de irpelsykte.

'n Folslagen misoogst. Derdeur hadden de boeren ok gyn werk foor de

erbaaiers. Die mosten maar sien hoe't se an werk en eten komme kunnen.

Ok de fissors fongen minder heering en aal. 't Waar goed kloate. De mânly soa as dyn pake prebeerden ergens âns werk te finen.

Timen:

In Amerika?

Hain:

In Harlingen. Dyn pake docht dat-y geluk had, doe't y helpe mocht as sjouwer. 'n Skip lade dat naar Ingelând fare sou. In die tiid worden de meeste frachten met kees, butter en andere produkten fan Harlingen út ferskeapt na Ingelând. Meer nag as út Rotterdam.

Timen:

In Ingelând prate se Ingels nou hait? Krekt as in Amerika.

Hain:

Se waren d'r drok met doende doe't d'r 'n hele ploeg werkloaze Harlingers ansetten kwam. Allegaar manly die't honger hadden. Se froegen at se methelpe mochten, maar de skipper had genug help. Ok bij de andre skippen waar gyn werk foor deuze mânly. Hur groep groeide maar an...

Timen:

Is Ingelând feer fot, hait? Feerder as Amerika?

Hain:

D'r satten ok 'n paar tussen, die't niet alleen honger hadden, maar ok dorst. Nou hadden se dèr al wat an deen, se hadden al 'n paar slokkys op. Een soa'n Harlinger met 'n slokky te feul op, riep: 'Hé ouwe seunen, nou mutte jim hier 's even kike. Ik sien aarpels. Of bin ik nou soa anskoaten dat 't kaatsersballen binne?! Ni, ouwe seunen, ik sien 't goed. 't Binne mooi geve sônde aarpels! Goed eten. En dat wort naar Ingelând ferskeapt?! En wij sitte met de honger in 'e hâls. Wij mâge op 'n houtsy bite. 'n Sout, anspoeld houtsy. Wie syn aarpels binne dat. Binne die fan 'e Ingelsen? Ni, dat kin niet. Want se lêge hier nag. Dus, binne se fan ôns. 't Binne ôns aarpels. Die mâge niet na Ingelând. Dat motte wij foorkomme! Geef mij 'n búsfol aarpels met skipper, foor myn frou en myn siik kyndsy.'

Timen:

Waar syn kyndsy siik hait?

Hain:

Dat weet ik niet, maar doe kwam de hele binde naar 't skip en se begonnen met stenen te smiten. Dyn pake kreeg ok 'n steen tun 't hood. De horde kwam de loopplank op en, se hèn 't hele skip leegroofd. Derna hèn se nag winkels in 'e stâd plunderd. 't Gong d'r mâl om toe. (pakt syn spul bijnander foor 't fissen)

Timen:

En pake kwam ok met 'n búsfol irpels werom.

Hain:

Ni.. nou ..ja. Maar die waren gau op.

Timen:

Ik wil later ok naar Amerika.

Hain:

Amerika. Hoe komst der soa by.

Timen:

Oom Jan gaat naar Amerika.

Hain:

O, ja?

Timen:

Dat saai-y.

Hain:

't Sêgen is't selde.

Timen:

Oom Jan licht niet en ik mân met.

Hain:

Dat fynt jim mim fast niet goed.

Mooi, dan gaan ik maar. Goeie Antsy!

Antsy:

(om 't hoeky fan 'e deur) Ja doe!

Timen:

Goeie hait.

Hain:

Goed op mim passe h'n. (met groate passen over de dyk ôf

Fijfde tafreel:

(Ouwe Rinse Sipma, met gongelstokky, feul sakken an 'e binnenkant fan de ouwe overjas der't overal pongys met geld in ferstopt sitte. Komt op en speelt op mondharmnika 't wisy: 'Marianne' 'n maisy's stimtsy singt 't met)

'k Ben Marianne, proletaren
Mijn naam is overal bekend!
'k Draag op mijn losgewonden haren
De rode muts der vrijheidsbent.
'k Ben uit het ruwe volk geboren!
De dag, dat 't uur der vrijheid slaat,
Zal hij als man mij toebehoren,
Die 't moedigst aan mijn zijde gaat!

(. Rinse sit apart op 'n banky en telt syn geld. Stopt alles weer sekuer fort.Kines speule deur, alles gaat syn gangetsy: frôly strontkroade, spitte, wiede, hooi op oppers doen)

Antsy:

(onderwilens bêdegoed na búttenen sjouwe en op twee stoelen lêge)

Ah, der is Rinse ok weer. Hoe gaat 't jong?

Rinse:

Syn gangetsy.

Antsy:

Wer komme jou nou weg?

Rinse:

Ut 'e... de hele wereld .

Antsy:

Dat is mooi Rinse. Kopyy thee?

Rinse:

Nou dat slaan ik niet ôf.

Antsy:

Ik sil 't water opsette. Jou hè 't wel even an tiid? (ôf)

Rinse:

Ja hoor, ik hè alle tiid.

(Feldwachter op)

Feldwachter:

Jou binne 'n swerver. Jou hore hier niet. Ik mot jou oppakke. Swervers en omstippers bringe wij na Feenhúzzen foor 'n heropfoeding.

Rinse:

Niet soa mâl diender der wet. Ik bin gyn swerver. Ik bin koopman. Ik loop met negoasy.

Feldwachter:

Kinne jou dat bewize?

Rinse:

Fansels. Kyk. (toant 'n paar knipers, lúsjefers, sepy) Wille jou niet 'n heerlik stikky súpseep fan mij kope foor 't froutsy thús?

Feldwachter:

Ni.

Rinse:

Se sil d'r soa lekker fan rúkke. He jou d'r sels ok nag wat an.

Feldwachter:

Niet soa bretaal. Hou je hannel maar bij jou. (ôf)

Rinse:

Dat sil ik seker doen. Sonder hannel bin ik gyn frij man.

Antsy:

Rinse beste man, kom d'r maar in. De thee staat te trekken.
(met d'r in)

Sesde tafreel:

(Ruerd de dykgraaf fan 't Loo loopt 'n eandsy. Komt Tiempy teugen, die't 't hondsy op 'e êrm het)

Ruerd:

Wat hestou der?

Timen:

Mm myn hondsy. Sse se hyt fan Bbijke. He 'k op myn jarig kregen. Fan myn oom Jan!

Ruerd:

'n Bijkehondsy. Hm...'n mooi besy.

Sêg mij 's kirltsy, hest wel eten had fendaag?

Timen:

Nni bboer.

Ruerd:

En die hond, het die wel eten hat.

Timen:

Ons hait sil fenaven wat fissy metnimme en fan guster lait d'r nag 'n seefeugel.
En in 't hok lè wel wuttels en rapen, sait ôns mim.

Ruerd:

Foor de hônd?

Timen:

Ni, foor mij.

Ruerd:

Smaakt dat goed, 'n seefeugel?

Timen:

Ni...ja wel bboer.

Ruerd:

Dat is goed om te horen. Hest ok sin in 'n stik koek.

Timen:

Jaa! Bboer.

Ruerd:

At ik nou die hōnd 's fan dij overnim en ik geef 'm goed te eten, dan krijstou 'n stik koek. (de jonge kykt begerig na de hele kantkoek, die 't bij Ruerd út 'e bús komt) Nou?

Timen:

Jja bboer. (Ruerd geeft 'm 'n halve kantkoek en nimt 't hondsy over en ôf. Timen kykt 'm met tranen in 'e ogen na wilens hij in de kantkoek haffelt)

Seuvende tafreel

(Rinse komt út de deur bij Antsy)

Welbedankt hoor. Jou ferwenne mij ok nag. (kykt na de lucht)

Jantsy:

Ant 'n andre keer Rinse.

Rinse:

Ik sou 't spul maar weer inhale. 'k Fertrou de lucht niet.

Antsy:

Der konnen jou wel 's gelyk an krije. Piitsiii!

(klopt dekens út met buurfrou Pytsy . Bij De Zalm: at de deur opengaat komme d'r drokkee luden na búttinen, behoarlik anskoaten)

Jintsy:

Rinse, beste man! Kom d'r in. 'n Jonky?

Rinse:

Nou at 't lije kin.

Jintsy:

't Kin niet lije, maar jou krije een, dat bin' wij soa wonnen n'twaar?
(alle mânly stimme d'r met in en sè goeie)

Jan Stap:

Rinse, fertel 's beste man, jou komme overal, hoe gaat 't met de feenstakings!

Rinse:

Der frage jou mij wat. Ja, se stake der nag altyd.

Dirk Kuik:

Gaan de feenbazen al overstag, die útsugers!

Jan Stap

Houwe se 't staken nag wat fol?!

Rinse:

Se stake der soalang, ant se sels deur de turf sakke en turf met worre.

(réaktsy mânly: 'dat kin niet wel'; overdryft Rinse niet 'n bitsy'; jakkes')

De lawei hangt 't meest in de lucht. Dat is die korf die't an 'n paal omhoog gaat, at die aarme mînsys even skofte mâge. Die korf hangt nou altyd in 'e lucht.

Fooral bij Nijbeets. De mînsen weune der onder de grônd en hê alleen maar turf te freten.

Jintsy:

Alleen maar turf... Onder de grônd?

Rinse:

Ja se weune in útgroeven hutsys, maakt fan fan plaggen. Dan bin jim hier nag in de wereld te gast. (kommentaar mânly) Jim motte ok 's na Domela lústere. Hy het 't goed met de erbaaiers foor. (Rinse speelt de Internasjonale op de mondharmoenika. De manly singe metnander 't eerste koeplet)

Ontwaakt, verworpenen der aarde!

Ontwaakt, verdoemden in honger sfeer.

Reed'lijk willen stroomt nu over d'aarde

En die stroom rijst al meer en meer!

Sterft gij oude vormen en gedachten.

Slaaf geboornen, ontwaakt, ontwaakt!

De wereld steunt op nieuwe krachten,

Begeerte heeft ons aangeraakt.

Makker, ten laatsten male

Tot de strijd nu ons geschaard

En de Internationale

Zal morgen heersen op aard!

Germ van Tuinen:

Hij komt hier ok. Bij ôns!

Rinse:

Domela?

Jan Stap:

Ok **ôns** ferlosser Rinse: Domela Nieuwenhús!

Hindrik:

‘t Is wel ‘n doomnee en doomny’s mot ik ains niks fan hê.

Dirk Kuik:

Ni, hij is gyn doomny meer. Hij is ’n sosiale doomny worren.

Ane:

Sosjale doomny, dat kin niet. Sokken bestaan niet. Dat is itselde as in fine atheïst.

Dirk Kuik:

Hij komt foor ôns op, foor de erbaaiers!

Hindrik:

Dan is ‘t myn man.

Dirk Kuik:

Domela komt in St.-Anne! Wij gaan der metnander hine!

Jan Stap:

Wij stake hier ok, wete jou dat al. Wij hê krek Broedertrou opricht. (êrm om Dirk Kuik hine)

Dirk Kuik:

Metnander staan wij sterk! Gyn boer die’t ôns nag ant werk krijt.

Ane:

Wij doen gyn slag meer sonder hoger loan.

Pieter:

Wij wille niet langer krepere.

Germ van Tuinen:

Wij sille ’n paar sint meer hê in ’t uur.

Pieter:

Wij binne ’t helendal eens. Gyn acht sint in ’t uur, maar twaalf!

Jan Stap:

Geswoaren kammeraden!

Dirk Kuik:

Bloedbroeders tot de dood ons skaidt!

Jan Stap:

Metnander de stap d'r in!

Rinse:

(tun Jintsy) Sou ik mij aansen bij de pomp wel even wasse mâge?

Jintsy:

Ja hoor Rinse, Janke wast jou himd wel weer even.

Pieter:

En de onderbroek, of hesty niet an Rinse?!

Rinse:

Ik bin wend om d'r netsys bij te lopen.

Pieter:

Netsys noemt-y dat. (gelach manly)

Jintsy:

Jim steke Rinse hier in myn kafee niet de gek an, de man is skoaner op himsels as jim metnander.

Kom maar met Rinse.

(Rinse bij de búttenspomp, lait syn overjas sekuer fan sijen, wast himsels en trekt skoan ondergoed an. Janke hangt efys later de wossen kleren an 'e lyn. De mânly gaan singend na hús)

Wypky:

Geef mij dyn búl.

Hindrik:

Myn búl. Wêr he ik dat ferrrekte ding.

Wypky:

Gyn smoesys ouwe heer, hier d'r met. (Hindrik geeft hur de beurs)

At ik 't niet docht had. Leeg! Dou smirge bliksum! (pakt de matteklopper en raakt him der't se him rake kin. Hindrik naait út, sy d'r achteran. Mînsen lache)

Achtste tafreel

(Domela Nieuwenhuis is 'n charismatise figuur. Groate man, mooie man met 'n lang beard as fan 'n apostel. Hij praat fryndelik, dúdlik, kalm, waardig en sterk. Moai diepe stim. Hij maakt feulsêgende gebaren met syn êrms, die hur in sober gebaar ferheffen, soa as: rechter êrm ferheven in de lucht, dan anbidde, dan weer drigend of segend. Hij is een bonk selsbehearsing, met úthoudingsfermogen. Hij bringt 'n blij boadskip foor 'n nije wereld. De mânly hange an syn lippen)

Domela:

Waar blijft de broederzin!

Behalve in toespraken. Alleen met woorden krijg je geen daden.

Waar blijft de liefde!

Die bepreekt en beschreven wordt in al haar heerlijkheid, maar zo weinig overgaat in daden. Nog steeds misgunt de rijke man zijn arme knecht het dagelijks brood.

Komt in opstand broeders, sta op! Verenigt u! Dàt is de enige weg naar verandering.

Voert een sociale strijd, in de strijd om vrijheid èn gelijke rechten.

Het zijn de machtigen der aarde, die plichten opleggen, die de arbeider niet kan dragen. De meerwaarde van de arbeider wordt opgeslokt door een ander, en komt niet in eigen zak.

Laat ons strijden voor maatschappij hervorming. Levenshervorming.

Een leven dat waard is om te leven.

Berusting in uw lot?! Neen! Dat is zwakheid!

Zwakheid laat zich vertrappen tot er niets van overblijft!

Gij allen kùnt de vruchten plukken van eigen arbeid.

Werk mede aan de ontworsteling van uw slavernij!

Jan Stap:

Maar meneer, hoe motte wij dat doen?!

Jou kinne wel mooi prate, maar wij sitte wel in 't ferdomhoeky.

(andren fâle 'm bij)

Domela:

Jullie moeten het zo zien: Een reiziger ontmoet op zijn weg een rotsblok, dat de hele weg verspert. Dat niet op te lichten nog te verwijderen is. De reiziger gaat er mismoedig naast zitten en is bevreesd de gehele nacht in de open lucht te moeten verblijven. Een tweede reiziger komt op die plek aan. Ook hij beschikt niet over voldoende kracht om het rotsblok ook maar enigszins in beweging te krijgen. Een derde, een vierde en een vijfde reiziger wordt een halt toegeroepen door het obstakel op hun weg. Dan besluiten ze om met verenigde inspanning van al hun krachten het te proberen. En...het rotsblok wijkt.

Dat rotsblok is de ellende, de armoede.

Niemand zal daarin, voor u alleen, uitkomst brengen.

Gij moet uw eigen verlosser zijn.

Wordt wakker! Laat u niet langer ringeloren door mensonterende armoede en rechteloosheid: Recht voor àllen!

Keert u tegen de zakkenvullers op het pluche.

En dåt kunt ge slechts door vereniging.

Daarom nògmaals: Verenigt u!

Dàn zult u een macht worden, waartegen anderen niet op kunnen.

Dàn zult u krijgen: Brood, recht, geluk èn vrijheid voor allen!

Noodzakelijk hierbij is, dat u streeft naar een ander, beter èn deugdzaam leven.

Alcohol, dat uw wezen en denken verkeerd beïnvloed zal bestreden moeten worden. Want:

Drinkende arbeiders denken niet. Denkende arbeiders drinken niet!

Sluit u aan bij de Sociaal Democratische Bond en de Bond van Algemeen Kies- en Stemrecht.

Jan Stap:

Algemeen kies- en stimrecht?

Jou bedoele dat erbaaiers soa as wij, ok ooit stimme kinne mâge?

Domela:

Dat bedoel ik precies. Verenigt u en u zùlt een eigen stem krijgen.

Algemeen stemrecht voor àlle mannen en àlle vrouwen!

Hindrik:

Foor frôly? Dat mot fansels nooit! Ik bin d'r nou al bij in troude!

Pieter:

Ni, dat is ûnsin, dat gebeurt fansels niet en dat mot ok niet.

Frôly die't te stimmen gaan. De wereld op syn kop! (manly lachend om deuze onsin ôf)

Negende tafreel

Op 't Loo

Ruerd:

Ik hè dij op 'e dyk sien.

Sjouky:

Ja, ik hè even 'n eantsy koiert. Mooi weer nou?

Ruerd:

Dou stonst met Jan Stap te praten. Wer hè jim 't over had.

Sjouky:

Alleen even goeie said.

Ruerd:

Dou staatst te ligen. 't Duurde feul langer.
Fertel op. Wer gong 't over.

Sjouky:

't Gong nergens over. Wij kinne nander al fan dat wij nag kines waren. Wij satten dos alle drie in 'e selde klas.

Ruerd:

Ja, en?

Sjouky:

Nou niks nou en? Wêr wiltou op toe?

Ruerd:

Ik wil niet lije datstou met dy fint praatst. Der komt niks gyn goed fan.
Hij het 'n feul te groate bek en hij ruit hier de hele boel op.

Sjouky:

Hij ruit de boel op. Welke boel.

Ruerd:

D'r staan roerige tiden an te kommen. Soa sien ik 't. Maar ik bin d'r klaar foor.
Gyn erbaaiers de baas. Nou niet, froeger niet en nooit niet.

Sjouky:

Dou skiinsty niet meer te herinneren wêrst wegkommen bist.

Ruerd:

Dat weet ik nag blikstienderse goed, maar dat wil ik mij niet meer herinnere.

Sjouky:

Bist as 'n heel klain suterig jongetsy bij de see fonnen en as 'n seun groatbrocht deur de heer van 't Loo.

Ruerd:

Wriif 't d'r nag maar even in. Maar fergeet niet:

Ik bin nou de Heer fan 't Loo. Dat sil ik blive ok. Teugen elke priis.

Tiende tafreel:

(Rinse gaat na búttenen. At-y ôfset hoort-y in 'e feerte roepen. Hain Hasy skriuwt om help) Ik hoor wat. 'n Seefeugel... 'n seerôb... 't hoort wel 'n mins.
(loopt de dyk op) Wie daar! Is der een? Roep nag 's! Dàt is 'n mins in noad.
Seehonnen antwoordde niet. Ja, ja, ik kom d'r an. (loopt feerder, de mist laat 'm ferdwine)

Elfde tafreel:

Manly komme werom, singend, op melody fan de Marseillaise:

Op, mannen broeders, saam verenigd!
Op, broeders sluit u bij ons aan!
Uw smart, uw lijdens zij gelenigd!
Ras moge 't uur der frijheid slaan!
O, worde eens die zware keten,
Sinds eeuwen door het volk getorst,
Die loodzwaar drukt op ieders borst
Door 't frijheidsvuur vaneen gereten!
Op, voor de frijheid op!
Weg met de slavernij!
Waakt op! Waakt op!
Voor 't heilig recht der mensen kampen wij!

Twaalfde tafreel

In de mist is skarpoerder Hain Hasy niet werom kommen. Syn frou Antsy gaat
eerst na de dyk om út te kiken, dan na de Zalm fan Jintsy Scholten, der't ok
Waling en Jouke, 'n paar fisserloi sitte. De manly binne werom kommen út
St. Anne en sitte in de Zalm, maar drinke gyn alkohol meer)

Dirk Kuik:

'n Koppo súkkelarymelk, hoe lykt dat?

Germ van Tuinen:

Ik mot maar 'n thee.

Jan Stap:

Ok 'n thee.

Jintsy:

Jim steke mij de gek an. Allegaar 'n jonky dink?

Pieter:

Drinkende arbeiders denken niet, Jintsy.

Jan Stap:

En denkende arbeiders drinken niet. Wij motte de kop d'r bij houwe. At wij 'm
half om hèn kinne wij niet meer goed nadinke over de volgende stappen...

Antsy:

(komt d'r heel ongerust in) Hèn jìm Hain ok sien?

Jintsy:

Hain Hasy, ja hoor frou, hij sit hier onder de tafel. Soa dronken as 'n tor.

Antsy:

Hij is fanoffen fot gaan te skarpoeren. Had al lang werom weze motten. En 't is soa damp as stront!

Waling:

Hoe laat is-y ôfset?

Antsy:

Fenoffen om 'n uur of negen.

Jouke:

Ja, ik hèn 'm dink wel sien. Waling? Wij smeten doe krekt ôns poeren út en doe...ik mot mij al raar fersinne, maar ik dink...ja 't is frijwel seker dat ik Hain sien hèn. Hij gong west-noordwest, tewyl wij meer op 't oasten ansylden. Hij is nàg niet werom?

Antsy:

Ni.

Waling:

Het 'y niet said dat 'y 'n nacht op 't Wâd overblive sou? Offens heel betiid wille de alen goed bite. Wie 't d'r 't eerst laid, het foorang.

Antsy:

Maar dat waar syn bedoeling heeldal niet. De mist.

Jouke:

De mist? Dinke jou dat de mist him over 't mad kommen is.

Waling:

...him insloaten het...

Antsy:

Dat kin dos? Dan fynt-y 't paad nooit werom. Hij kin overal wel weze.

Waling:

Nou, nou, nou, nou niet al te mâl.

Antsy:

In 'e mist kinne je wel tussen de ailannen deur fare, sonder dat je dat in 'e gaten hèn.

Jouke:

Dat hèn je wel in 'e gaten.

Waling:

Fansels wel. 't Gaat goed mâl. Maar dan wete je niet hokker kant je op motte in de mist en een keer op de Noordsee...

Jouke:

Ja, dan bin' je fertrokken.

(Antsy begint te gûllen in hur skolk)

Nou stil maar Antsy, 't sil wel wat metfalle. Soa'n groate sterke kirl.

Jintsy:

Hier, drink deuze fan mij maar op.

Antsy:

Ni, niet an 'e drank. Kinne jim niet...!

Waling:

Jawis, wij sille him soeke! Wij kinne hier niet sitten blive te niks doen!

Hain mot weromkomme. Kom met mannen! Allegaar. Roepe en stoke.

De mânly nimme hout met na bovenen en stoke 'n groat fuur. Der achter/búttten is de mist. Se roepe syn naam.

Hain! Hasy! Hain Hasy! Deuze kant op! Op 't fuur an! Hainrich! Hain!

Jouke:

Kom met Waling! In 'e boat jong! (de anderen blive bij 't fuur)

Dartiende tafreel

Ruerd fan 't Loo, Germ, Jan Stap, Dirk e.a.

Ruerd:

Wel bliksem, wat is dut hier foor gedonder. Maak dat fuur út en fluch 'n bitsy.

Germ:

Hain Hasy is niet fan 't poeren werom kommen boer. Syn frou is ongerust. 't Is een en al mist. En nou make wij dat fuurtsy, om...

Ruerd:

Út dat fuur! 't Kin wel overslaan!

Germ:

Nou jou 't soa sêge...dat sou best wel 's kinne. ..

Ruerd:

'n Groate bek ok nag. Úttrappe dat fuur!

Jan Stap:

Nou 't jou hier dos binne boer. Wij hewwe jou wat te sêgen. 't Sit soa:

Wij as erbaaiers hèn de Broedertrou oprichten en dat betekent, dat

Ruerd:

Wat dat betekent hoestou mij niet út te lêgen. Siest mij foor achterlik an.

Jim wille meer geld foor 'n bitsy werk. En âns stake de heren.

Nou ja heren, fullens!

Ik wil jim niet eens meer op myn lânnd hèn. Jim komme niet meer bij mij op 't hiem.

En laat ik gyn last fan jim krije, ik slaan jim ôf as mîgen.

't Gesach, de overhyd, 't leger, idereen is op myn hând. (ôf)

Feertiende tafreel

(De manly, Waling, Jouke en Hindrik komme met Hain Hasy, die't op 'n ladder met toogd wort, an bij 't hússy fan Antsy)

Waling:

Niet skrikke Antsy, 't lykt niet soa best.

Jouke:

Hij het 'm alheel in 't slik ferwrotten.

Waling:

Maar hij is d'r beter an toe as die andre.

Hindrik:

Ja, die is doad. Kroandoad.

Antsy:

Doad?! Hain, Hain, sêg 's wat...Hain...toe nou jonge...niet...ni...nou...

Jouke:

Maaike, Hain is niet doad.

Hindrik:

Klaine Rinse is doad.

Jouke:

Motst Hain maar wat ôfpoedele.

Waling:

En opkitele.

(Se sjouwe him na binnen, gaan dan werom na de sleet, der't klaine Rinse nag oplaid))

Waling:

Dat dat ouwe skarminkel soa swaar weegt. 'n Baal foppen, meer kin 't niet weze. En dan soa feer wegsakt.

Jouke:

Hij het fansels alle bússen fol handel, dat sil wel soa swaar wege.

Hindrik:

Alleen 't handsy stak nag boven 't slik út.

Waling:

Wer mott' wij nou met him hine?

Jouke:

St.Jabik bij de ferdronkenen? Ik betaal syn begraffenis niet.

Waling:

Het-y ok 'n gouden rinchy in 't oor? Ni. Dut wort 'n dureneen foor de begraffenisferening.

Jouke:

Hij mot eerst wel wat behoffend. We lè 'm bij de pomp. Janke mot 'm maar wat ôfspoele. Janke! Komst even!

Waling:

Mooi, een, twee, hup! (Se trekke de slee en bringe de boel bij Janke)

Hindrik:

Fergemy hij weegt as 'n sak stenen.

Jouke:

Dat is 't seewater. Een, twee hup! (se tille Rinse fan 'e slee en lè 'm bij de pomp)

Waling:

Ik docht dat 't maar soa wat 'n skarminkeltsy waar, maar soa te huffen sit d'r wel billig an.

Jouke:

D'r mot wel 'n boade bij.

Waling:

Ja, ik sil wel even na Jaap. ôf)

Janke:

Nou, dut is mij 't krousy wel. Had ik de beste man krek weer wat skoan en kreas in 'e kleren en nou dut!

Jouke, wiltou Klasy even waarskouwe. Sij lait altyd met ôf. Ik spoel 't meeste d'r eerst wel even ôf. (smyt 'n eamer water over 'm hine)

Grytsy:

Motst 't met mij doen Janke. Klasy is krek bij Wypky ropen. 't Is soa feer met hur.

Janke:

Soa is 't leven, de ene komt, de andere gaat. Grytsy, most 's in 'n búš foele.

Grytsy:

'n Ponchy! Met eh stenen. Ni knipers, ni deurweekte lússyfersprikky, seep?

Janke:

Maak 't 's los.

Grytsy:

Geld! En ok niet soa'n klain bitsy.

Janke:

'n Búl met geld! Kin-y syn aigen begraffenis wel fan betale.

Grytsy:

En die andere bússen?

Janke:

Ok een. En hier, nàg een.

Grytsy:

En hier! Twee in een bússe!

Janke:

Potferdikky, wij binne in een keer ryk!

Grytsy:

Motte wij dut niet angeve?

Janke:

An wie?

Grytsy:

Hij is fonnen in 't slik achter 't Loo. Dêrom mot Ruerd fan 't Loo 't wete.
Kin-y him ok met de begraffenis rêde.

Janke:

En al dat geld dan?

Grytsy:

Dat mot boer Ruerd ferparte.

Janke:

Dat mot boer Ruerd ferparte. An wie? An ôns? Siest him dat al doen?

Grytsy:

Ni, dat doet dy frekkeling fansels noait.

Janke:

Maar hest fansels wel 'n bitsy gelyk. Ruerd fan 't Loo is wel de dykgraaf en de strandfonder.

Grytsy:

Ni! Ik bin d'r op teugen! Wat niet weet dat niet deert. (teugen Rinse) Wat saistou 's ouwe jonge. Motte wij dyn geld an 'n rike boer geve? Dat soustou dos nooit wille? (skudt syn hoofd, soadat-y ni skudt)

Janke:

Fynst 't ok niet beter dat wy 't onder nander ferparte? Sorge wij foor 'n mooi plakky foor dij op 't kerkhof. Goed? (pakt syn hoofd soadat-y ja knikt)

Grytsy:

En niet bij de anspoelden sonder naam, al bist dan ok nag soa smirg wegsakt.

Janke:

(laat 't hoof weer knikke) Ja, sait-y, dat fynt-y beter.

Grytsy:

Maar wie mot dat dan doen? En wie krijt al wat en wie niet?

Janke:

De manly fan Broedertrouw, die motte 't regele!

Grytsy:

Ja! Der hest de keutel bij 't skoane eand.

Janke:

Dirk Kuik!

Grytsy:

Germ van Tuinen en Jan Stap. Jan Stap is fan 't geld.

Die motte komme, de saak regele en 't geld onder de erbaaiers ferparte.

Ik sil se hale, (overeend, maar foor se fotlope kin, komt boer Ruerd fan 't Loo met syn frou Sjouky op 'n tilbry/wagen anrijen)

Fyftiende tafreel

Ruerd fan 't Loo:

Ho! Wat is hier te rêden? Hoege de frôly niet an 't werk?

Janke:

Wij binne an't werk.

Ruerd fan 't Loo:

Wat is dát der?

Janke:

Rinse is omkommen in 't slik.

Ruerd fan 't Loo:

Mooi. Weer 'n opfreter minder.

Janke:

't Waar 'n best mantsy. Dee gyn mig kwaad.

Ruerd fan 't Loo:

De klainste mîgen hè 't meeste gegôns. (sil 't peerd antrúnne om fort)

Grytsy:

Hij had meer geld in 'e bússen as jou in jou hele plaats.

Janke:

Mins, hou dy de bek!

Grytsy:

Nou, 't is dos seker soa.

Ruerd fan 't Loo:

Wàt saine jou der Grytsy?

Janke:

Se saai niks. Ni nou, Grytsy?!

Grytsy:

Ni. Ik saai niks.

Ruerd fan 't Loo:

Maar ik hoorde 't wel. Wat lait hier.. (komt fan de bok, geeft de laai an Sjouky, skopt teugen de bueltsys en 't geld) Wel bliksem. Die ouwe bliksem. Hè jim dat allegaar bij him fonnen?!

(frôly knikke onwillig) En dat souwen jim stikum achterover drukke?!

Jim dochten der kraait gyn haan na. Dut geld, en dat motte jim goed in 'e oren knope froly, dit geld is minen.

Ik bin de strandvonder.

At jim 't ferdústeremaand hadden, waren jim dieven weest! Dieven!

En der komme jim foor in 'e gefangenis. Opsloaten in 'n nau hokky en niet foor eventsys, ni foor jaren!

Jim mane wel blij weze, dat ik hier krek lâns kwam. Ik sil mij d'r wel met rêde.

Foor jim 'n hele sorg minder.

(haalt alle geld na 'm toe en lait 't achter in de tilbry)

Janke:

't Is wel wat smirrig.

Ruerd fan 't Loo:

Pecunia not olet. Geld stinkt niet. Nooit. Fot peerd! (loopt búttē gehoorsôfstand)

Janke:

‘t Is like smirch asdat-y sels waar, doe’t se ‘m op ‘t Wad fonnen.

Grytsy:

Mîns laat ‘t ‘m niet hore. Dan wort-y kûgels...

Janke:

De heer fan ‘t Loo het ‘m as syn aigen seun annommen en groatbrocht.
Nou, siest maar wat d’r fan kommen is. Altyd op geld út. ‘t Meer is nooit fol.
Hij had ok beter in ‘t slik stikke kinnen.

Grytsy:

Foei, dat mûgst niet sêge.

Janke:

Ni, ‘t is bot genug, maar, nou ja... ‘t Is wel ‘n freemd kinetsy dat je in huus
nimme. Je wete niet wer’t’t wekomt.
‘Achterlaten op ‘t Wad..

Grytsy:

An’t himd gyn droge draad...

Janke:

‘t Skarminkel met syn bloate gat, groeide op in overdaad.’ (lôl)

Grytsy:

Wat is-y der met pest en nard as jongetsy.
Alleen Jan Stap en Sjouky namen ‘t altyd foor ‘m op.
Doe waar-y nag onbedorven.

Janke:

Satten d’t ok al strekys in hoor. Doe leefde de heer fan ‘t Loo nag. Die houde
‘m arig onder de dùm.

Grytsy:

Ja, die wel. Maar Sjouky...

Janke:

Ni, Sjouky rêdt ‘t niet.

Sestiende tafreel

Sjouky fan ’t Loo:

Wêrom hestou dy aarme mînsys dat geld niet houwe laten. De hele Westhoek
had d’r wel ’n jaar fan ete kinnen.

Ruerd fan ’t Loo:

Ik sil se hier fetmeste. Se ferrekke ’t om nag ’n slâg foor mij te doen en dan sil
ik se geld toegeve?!

Sjouky fan 't Loo:

Se fechte foor 'n betere toekomst foor hur kines.

Ruerd fan 't Loo:

Motte se d'r maar niet soafeul fan ansette. Kines binne groate opfreTERS.

Sjouky:

Se werke âns al heel froeg met. De klainsten binne nag maar fier, at se al met na 't lând gaan.

Ruerd fan 't Loo:

Werke lere je nooit te froeg. Se hê klauwen kregen om d'r wat met te doen.

Sjouky:

Maar se hadden d'r dos wel 'n bitsy fan krije kinnen.

Ruerd fan 't Loo:

Gyn dinken an, gyn haar op myn hood. Ast se 'n bitsy geefst, frage se om meer. Altyd om meer. Alles wat búttendyks fonnen wort, is foor de dykgraaf en dat bin ik. Dat motte se wete. Dat wete se ok bliksemse goed. Elk mot maar foor himsels sorge, dat doen ik ok. Dut is myn geld en dermet út. 't Is ok nag 'n arig poepy. 'k Kin d'r wel 'n stikky lând fan kope.

Sjouky:

Dou hest genug.

Ruerd fan 't Loo:

Dat saistou.

Sjouky:

Hest ôns hait syn hele plaats d'r bij kregen, doe'st met mij troudest.

Ruerd fan 't Loo:

Ja, dat waar 'n goeie set. (ferknúkkelt 'm) Enigst kyn met 'n gouden poepertsy.

Sjouky:

Wat is 'n minne opmerking.

Ruerd fan 't Loo:

Dêrom niet minder waar. Een ding mankeert d'r nag an.

Sjouky:

Wat bedoelst.

Ruerd:

Wer blyft myn seun!

Seuventiende tafreel

Germ, Dirk en Jan Stap lope na 't klaine boerespultsty fan Harm Hoekstra en kloppe an 'e deur. Boer Hoekstra doet open.

Jan Stap:

Goeie boer.

Harm Hoekstra:

Mannen. Is d'r wat?

Germ:

Ja boer. Wij souden jou even berichte, dat wij mornoffen niet op 't werk ferskine.

Harm Hoekstra:

Niet? Is d'r wat slims foorfallen.

Jan Stap:

Ja boer, wij wouwen jou even wete late dat hier de erbaaiersbeweging Broedertrou opricht is en die ferening roept op tot staking.

Harm Hoekstra:

Der wist ik niks fan.

Germ:

Ni, derom sege wij 't jou nou maar even. Kyk jou binne lang niet de minste onder de boeren, 't spyt ons ok wel 'n bitsy foor jou, maar wij as erbaaiers en leden fan Broedertrou motte wel metnander blive. Nou en soadoende.

Harm Hoekstra:

Hoe lang sil dat staken hure?

Jan Stap:

Dat hang alheel fan de boeren sels ôf.

At jou ons inplaats fan 8 sint in 't uur, twaalf sinten útbetale, dan binne wij 't gau eens n'twaar. Froulju kinne wel fier en 'n halfy minder hèn en kines...

Harm Hoekstra:

Blikskaters Jan, dat is my ok niet even 'n klaine ferhoging.

Dat kin de brúnne hier niet trekke.

Jim wete dos ok wel, dat ik gyn aigenerfde boer bin. Ik huur dut spultsy fan Ruerd fan 't Loo. En dou weetst ok wel, dat is de maklikste niet.

Germ:

Der mot de boer himsels maar met rêde. Ik hèn 't boadskip overbrocht. Boer.
(se lope fort)

Dirk:

't Begroat mij wel 'n bitsy foor Harm.

Germ:

Mij ok. Hij het 'n spultsy fan niks.

Jan Stap:

Ik fyn 't ok sneu. Maar wy mòtte een lijn trekke.
In St.Anne hèn se Patrimonium opricht.

Dirk Kuik:

Ok 'n erbaaiersferiening.

Germ van Tuinen:

Maar wel fyn.

Jan Stap:

Ja, 't Christelijke Werkliedenverbond Patrimonium.

Dirk Kuik:

Raar dat se hur niet bij ôns anslute. Metnander staan wij feul sterker.

Jan Stap:

Dou bist hur feul te haidens.

Germ:

En dou dan?!

Jan Stap:

Ik ok fansels en dou ok! (mannen lache d'r om en geve 'n ander 'n dúst)

Achttiende tafreel

Omroeper:

(slaat op 'n blikky en roept om)

Recht voor Allen:

Op zondag 17 augustus grote meeting voor algemeen kiesrecht te Heerenveen.
Komt allen! Hoort zegt het voort!

Recht voor Allen:

Op zondag 17 augustus grote meeting voor algemeen kiesrecht te Heerenveen.
Komt allen!

Grote meeting foor algemeen Kiesrecht!

(Herhaling, herhaling)

Jan Stap deelt met anderen liettekst fan de Internasjonale út an 't publyk.

Jan Stap:

Wij komme der an! Wij binne fóór Algemeen Kiesrecht!

Kom mînsen. Allegaar in rijen fan fier anslute en óp naar Heerenveen. Met de peerdetram eerst na Belkum, dan feerder met de tram na Luwt. D'r rijdt 'n ekstra train fan Lúwt na Heerenveen!

(De speulers en singers make rijen fan fier en lope ôf,

Ok de mînsen fan de tribunes motte fier bij fier anslute en folge.

Se krije stokken met rooie búsdokken in 'e hannen doud.

Muziek set in en 't davert út 'e boksen, Alle speulers singe en 't publyk motte metsinge: Ontwaakt, verworpenen der aarde!

Ontwaakt, verworpenen der aarde!
Ontwaakt, verdoemden in honger sfeer.
Reed'lijk willen stroomt nu over d'aarde
En die stroom rijst al meer en meer!
Sterft gij oude vormen en gedachten.
Slaaf geboornen, ontwaakt, ontwaakt!
De wereld steunt op nieuwe krachten,
Begeerte heeft ons aangeraakt.
Makker, ten laatsten male
Tot de strijd nu ons geschaard
En de Internationale
Zal morgen heersen op aard!

De staat verdrukt, de wet is logen,
De rijkaard leeft zelfzuchtig voort,
Dat 't merg wordt d'arme uitgezogen,
En zijn recht is een ijdel woord!
Wij zijn 't moe, naar and'rer wil te leven,
Broeders hoort hoe gelijkheid spreekt,
Geen recht, maar plicht is opgeheven,
Geen plicht keert zij waar recht ontbreekt!
Makkers, ten laatste male
Tot de strijd nu ons geschaard
En de Internationale
Zal morgen heersen op aard!

(Dan is 't tijd foor de koffy)

S K O F T

TWEEDE BEDRIIF

Negentiende tafreel

Radio:

Op zondag 17 augustus 1890 werd te Heerenveen een grote meeting voor algemeen kiesrecht gehouden, de grootste die in deze tijd in Nederland plaats vond. De volksbeweging in Nederland beleeft weer een van die dagen, die opgetekend zullen worden in de geschiedenis en die nooit zullen worden vergeten.

Behalve uit Heerenveen, Lemmer, Appelscha, Workum, Rotterdam, Wolvega, Workum, Hoorn, Ijlst, Oldeboorn, Drachten, Knijpe, Aengwirden, Roordahuizum, Franeker, Menaldum, Beetgum, Sint Annaparochie, Sint Jacobiparochie, Leeuwarden, de Westhoek, Amsterdam, Akkrum, Berlikum, Gorredijk, Hallum, Terwispel, Steenwijk, Wijn jeterp, Tzummarum, Grouw, Joure, Witmarsum, Pingjum, Stiens en Sneek, komen er tussen half elf en elf uur 's morgens op het station te Heerenveen twee extra treinen aan: die uit Amsterdam en uit Leeuwarden. In een grote optocht liep men naar het meetingterrein, dat bij 't Meer, even buiten Heerenveen, gelegen is. En nog steeds arriveren uit verschillende dorpen in de omtrek grote groepen arbeiders. Om elf uur is een grote mensenmenigte bijeen, het aantal bezoekers wordt geschat op 14 à 15.000!

Naar verhouding levert Sint Jacobiparochie het grootste aandeel met 600 arbeiders! De Bildtse arbeiders, plechtstatig in geordende rijen van vier. De Bildtse landarbeidersvrouwen, getooid met hun hoofddekseel, een breed zilveren oorijzer, dat uitsluitend de gewone dracht van de Bildtse vrouwen was. Zij waren allen gekleed in zwarte jakken met rok.

Kortom, het is een schoon schouwspel, die gehele massa flinke, ruwe arbeiders, elkaar moed en vertrouwen inboezemend.

Twintigste tafreel

(Jan, Germ en Dirk binne an't krinchy spoien. Lope 'n bitsy hyn en weer. Hange tun 'n paal; Frôly bij de hússys doende, sokstoppen, dweile, e.d., herringroke)

Jan Stap:

Nou der staan wij dan.

Germ van Tuinen:

Te niks doen.

Dirk Kuik:

Dat is stake. Wachte ant de boeren belies geve.

Germ:

Kinn' wij wel 's lang wachte motte, bin 'k bang.

Jan Stap:

Dan wachte wij lang. Dut motte wij winne.

Harm Hoekstra na de mannen Germ, Jan Stap en Dirk)

Harm:

Nou, jim hè't niet drok, sien 'k wel.

Germ:

Wij staan ôns hier doad te ferfelen. Niet wend nou.

Harm:

Jim hè 't wel sels over jim anropen.

Dirk:

't Gaat foor de goeie saak Harm. Wij doen dut foor àlle erbaaiers.

Harm:

Maar 't smyt fooreerst niks op. Alleen maar ferliezers.

Ik mân dan in jim ogen wel 'n boer weze, maar ik sit d'r alderberoerdst foor.

De staking duurt nou al 'n paar weken. En soa kin 't fansels niet deurgaan.

Ik krij 't flas niet fan 't lând. 't Is een en al poin. Gorst en de wait motte sicht.

't Koalsaad lait te ferrotten, 't Spul mot fan 't lând.

Jim mòtte my helpe. Myn aigen jonge is nag te klain om met te skreppen. En ik

wou soa graag dat hij later 't spul fan mij overnimme kin. Ik werk d'r hard
genog foor, maar nou...

Ik sit goed met de kloaten foor 't blok jonges. Jim mòtte mij helpe.

't Is 'n griis dat alles op 't lând lait te ferrotten. Ik kin 't niet ansien.

Ik sou sêge Germ, jim komme maandeg weer en jim gaan an 't werk en ik betaal
jim allegaar 12 sinten in 't uur. Ofsproken?

Germ:

Ik sou wel wille boer, maar ik mot solidêr blive met de anderen. Soa lang at de
anderen ok niet 12 sinten beure, mot ik ok myn poat stiif houwe.
Stake doen wij metnander.

Harm Hoekstra:

Maar, Germ, dan...dan is 't gebeurd.

Eenentwintigste tafreel

(Sjouky komt fleurig ankoieren met 'n korfy met aaies, 'n bos blommen en met
't honsty an 'n toutsy. Bij de deur fan Hindrik en Wypky)

Sjouky fan 't Loo:

Folluk!

Wypky:

Frou fan 't Loo! Wat bringt jou hier.

Sjouky:

Wypky, jou binne al weer op 'e lap.

Wypky:

Jawissen, wat dinke jou dan. 't Werk mot deurgaan en de kinetsys motte hur
gerak hê.

Sjouky:

Maar, jou hewwe dos nag maar krekt 'n nij kinetsy kregen.

Wypky:

Ja, gusteren.

Sjouky:

Nou jou binne wel 'n hele flinke frou. Dut waar jou sesde kyntsij?

Wypky:

Nee seuvende.

Sjouky:

Seuvende! En allegaar sônd?

Wypky:

Soa lang 't se niet fan de honger omkomme, wel.

Sjouky:

't Is 'n wonder! Seuve gesonde kines. Fan harte fileseteerd! Hier, 'n mooi bos
blommen foor jou.

Wypky:

O. Nou. Dankewel frou.

Sjoukje:

Dat 't met jou en je kines mar goed gaan mât. (loopt feerder)
Seuven... en ik...

Wypky:

Se sil't wel goed bedoele, maar fan blommen kinne wij niet ete. (se geeft de blommen an een fan de kines) Hier, geef maar an de bok, het die ok wat te freten. (Sjouky loopt deur na 't hússy fan Hain en Antsy)

Sjouky:

Folluk! Mînsen thús?

Antsy:

Frou fan 't Loa!

Sjouky fan 't Loo:

Ik hoorde fan Pytsy fan 't ongemak fan jou man. Hain.
Hoe gaat 't nou mit 'm?

Antsy:

Niet soa best.

Sjouky fan 't Loo:

Ni? Wat saai de dokter?

Antsy:

Die...het niet weest.

Sjouky fan 't Loo:

Wêrom dat niet?

Antsy:

Die kinne wij niet betale frou fan 't Loa.

Sjouky fan 't Loo:

Och. Dat ..spyt mij. Sil...ik de dokter frage om te kommen. Ik betaal 'm wel foor jou.

Antsy:

Wat de dokter miskien ok te sêgen het, hier is gyn ferwin op.
't Ondereand is alheel lam. Hij sil wel nooit weer lope kinne.

Sjouky fan 't Loo:

Dat is...freeslik, ferskriklik.

Antsy:

Ja fertel mij wat.

Sjouky fan 't Loo:

Ik hê wat aaies foor 'm metnommen. (Timen op)

Timen:

Dat is myn hontsy! Bijke, Bijke! Kom Bijke! ('t hontsy springt dalik bij Timen op)

Sjouky fan 't Loo:

Dyn hontsy...?

Timen:

Ja, mmmyn hhhontsy.

Antsy:

Ferrek nou gau, hoe komme jou an ôns hontsy.

Sjouky fan 't Loo:

Der kwam myn man met thús. Fonnen, saai-y.

Antsy:

Timen, hestou Bijke an 'e heer fan 't Loa metgeven?! En nou niet lige!

Timen:

Ja...ni, hij pakte 'm op en gong d'r met fot.

Sjouky fan 't Loo:

Ni. (skrikt) Wat saai-y dan tun dij jongetsy?

Timen:

Niks...

Hij froeg of ik honger had.

Sjouky fan 't Loo:

Ja? En?

Timen:

Doe kreeg ik 'n stik koek fan 'm.

Antsy:

Koek? Koek?! (Timen knikt skuldig)

Sjouky fan 't Loo:

Het-y dyn hontsy roilt foor 'n stikky koek?! (Timen knikt weer)

Antsy:

(poerlik) Dat waar dan meteen 't leste wat wij fan jim annimme sille.

Hier, freet die aaies ok sels maar op. (Antsy dondert 't korfy met aaies over de grond, ôf met Timen èn 't hontsy. Sjouky staat d'r alheel fersloegen bij. Pakt 't nou smirge korfy en sjokt op hús an)

Jan Stap:

Sjouky, maisy, wat is d'r met dij.

Sjouky:

Eh...niks...'t gaat wel weer over.

Jan Stap:

(Doet syn êrms wiid om hur troast te bieden) Kom.

Sjouky:

Ni! Hij slaat dij doad! En mij ok! (fluch ôf)

Twee-en-twintigste tafreel

(Harm Hoekstra bij Ruerd fan 't Loo, Sjouky sit te nifelen)

Harm:

Menheer fan 't Loo, ik fraag jou eerbiedig at jou 't ok 'n klain bitsy met mij skikke wille, wat 't betalen fan de huur angaat. Kyk de erbaaiers frage opslag en dat is fansels hur goed recht. Se ferdiene feul te min. Nou wil ik hur wel wat meer betale, maar se wille niet komme. Alle boeren motte overstag gaan, sêge se, want, en nou..

Ruerd fan 't Loo:

Hè jou lang genog an't woord weest. Wat is my dut foor 'n gedonder. Jou binne boer dos? 'n Klaintsy weliswaar, maar dos. Bòeren motte metnander staan en niet lústere na wat die bretale erbaaiers inenen wille. Aansens wille se ok nag in de opkamer slape! Ni, Hoekstra, at jou soa noadig mene dat jou die erbaaiers meer betale motte, dan doen jou dat maar. Jou komme bij mij foor de winige deur. Bij deuzen sêg ik jou de huur op. Jou kinne per 12 maai omsien na 'n andere huurplaats. En nou: Ophoepele. (Harm ôf, Minke op)

Drieëntwintigste tafreel

Minke:

Hier is 'n man an 'e deur. Ut St.Anne. Die 't met jou prate wil.

Ruerd fan 't Loo:

Laat 'm d'r maar inkomme. Sjouky, dou d'r út.

Sjouky:

Wêrom dat!

Ruerd fan 't Loo:

Omdatsty d'r âns met bemuoist en dan stuurst de hele boel in 'e war.
(met teugensin en ferontwaardigd d'r út. Lústert an 'e deur)

Tjeerd Skat:

Skat, fan Christelijk Werkliedenverbond 'Patrimonium' út St.Anne.

Ruerd fan 't Loo:

Ja..?

Tjeerd Skat:

Ik hèn hoord boer, dat jou freemde erbaaiers in dienst nommen hèn.

Ruerd fan 't Loo:

Ja, út de feenkoloany en út Gaasterlând.

Tjeerd Skat:

Freemde erbaaiers, dêr't je ok nag raisgeld foor betale motte.

Ruerd fan 't Loo:

Ja.

Tjeerd Skat:

Der binne jou niet blij met.

Ruerd fan 't Loo:

Sacht said, ni.

Tjeerd Skat:

Wij, fan 't Christelijke Werkliedenverbond út St.Anne hewwe der wel 'n
antwoord op.

Ruerd fan 't Loo:

Meer bidde tot de Heer?

Tjeerd Skat:

Ni, ni rustig maar boer. Wij hèn 'n foorstel dat jou alleen maar foordeel bringt.
In 'e beurs.

Wij hewwe in St.-Anne poerbeste erbaaiers. Like goed, ni beter as Jan Stap en
konsorten.

Ruerd fan 't Loo:

Jan Stap! Die groate opruier! At hij niet soa'n goeie werker weest waar, had ik
'm sels al feul eerder deen geven. Hij hoecht trouwens, at aansen de staking
foorbij is, d'r ok niet op te rekenen, dat-y dan by my werom komme kin. Met
him hèn ik ôfdeen. Foorgoed.

Tjeerd Skat:

Kyk dat bedoel ik.

Bij ôns hê hur fetsoenlike erbaaiers anmeld. En ik sil jou sêge boer, dut binne gyn opruiers, se doene àlle werk, sonder klagen en kliemen en se doen 't werk goed. Jou sille d'r gyn op- of anmerkings op fine kinne.

Sij hewwe hur ansloaten bij ôns Christelik Werkliedenverbond.

En an ôns, as bestuur, is 't de taak om goed werk foor deuze trouwe manly te soeken.

En nou 't allebelangrykste: Se werke sonder onderbreking foor twee sint minder in 't uur as wat jou nou betale.

Wat sêge jou d'r fan?

Ruerd fan 't Loo:

Ik sil d'r over nadinke. Jou hore nag fan my. Goeie Tjeerd.

Tjeerd Skat:

(buginky, achterút na de deur) Dag boer, dankewel boer. (Sjouky dalik op)

Sjouky:

Wat hóorde ik der!? Dat doest dos niet?! Gyn griffermeerden út St.Anne hier bij ôns op 't lând!

Ruerd fan 't Loo:

Dou hest an 'e deur staan te parlefinken, dat staat dij niet soa mooi. Dut binne myn saken en der hestou dij niet in te mingen. Wie is hier de boer? Ik!

Sjouky:

Maar die aarme stakkers út die aarme gebieden kinst dos niet soamaar weer ôfkonfooie!

Ruerd fan 't Loo:

Ik sou niet wete wêrom niet. Elk mot himsels rêde in 't leven. 't Skeelt mij ok nag 's raisgeld.

Met die fine kirls út St.Anne si'k 't wel even rooie kinne. Motsty indinke: twee sint in 't uur goedkoper. Der sit krek de wînst.

Laat se maar 's fan 'e bok drome die groate bekken hier út 'e Westhoek.

Sjouky:

't Binne ôns mînsen! Wij motte solidêr met hur weze. En se mâge, ni se môtte wat meer ferdiene. 't Is een en al aarmoed in hur hússys.

Ruerd fan 't Loo:

Motte se maar wat suniger met de sinten omgaan.

Sjouky:

Die't se niet hê.

Ruerd fan 't Loo:

Kloeker húshouwe.

Sjouky:

Dat kin niet at d'r niks te húshouwen is.

Ruerd fan 't Loo:

Ni, en hoe omt dat? Omdat die slugerts fan manly, in plaats fan te werken, op 'e dyk omhange. Elke saterdeg at se fan mij hur loan kregen, staken se an in 'e Zalm om dat skoandere geld te fersúppen.

Sjouky:

Nou niet meer! Se drinke niet meer!

Ruerd fan 't Loo:

O. Nou, dan maar niet. Maar hier komme se niet meer an 't werk.

Sjouky:

Maar die St.Annebuurtsters komme hier ok niet!

Ruerd fan 't Loo:

Die komme hier wel. Ik bin út 'e raad en sil 't drekt in order make. Ryk worren is gyn keunst. Ogen en oren open houwe. Op 'e tiid 'n goed beslút nimme en 't geld stróómt op je toe.

Sjouky:

Wat bistou 'n aaklike gemene fint. Dinkst allenig maar an geld. En 't wort slimmer en slimmer.

Ast maar weest, dat ik mij niet meer deur dij ringeloare laat! Ik gaan fan nou ôf myn aigen gang.((ôf))

Ruerd:

Nou, nou, nou..d'r komt pit in. Mân ik wel over. Komt d'r wat leven in 'e brouwerij. Trouwens, sij kin wel út 'n groat gat blaze, maar wat kin sij nou helendal? Se kin gyn kant út. Ni nou?

Vierentwintigste tafreel

(Jan, Germ en Dirk hange nag op 'e dyk om, marechausees)

Germ:

Ferrek. Wat hèn wij der...!

(D'r komt 'n legertsy marechausees anmarsjeren. Se houwe in foor de Zalm.

Jan, Germ en Dirk doen 'n paar stappy's tebek en bekike 't fan 'n ôfstandsyt. Ok frôly komme út 'e hússys, maar elkeneen is heel foorsichtig)

Kaptain:

Een, twee, halt.Op de plaats...rust!

Meneer de herbergier!

Jintsy:

Wat krij' wij nou op ôns dak?!

Kaptain:

Inkwartiering meneer.

Jintsy:

Wāt sêge jou mij dêr?

Kaptain:

Zoals gezegd: Inkwartiering. In elk huis hier moet een plaats ingeruimd worden voor een of meer militairen.

Jintsy:

Bedoele jou nou dat jou soldaten bij de erbaaiers inweune motte?

Kaptain:

Exakt. Volkomen juist. We hebben een lange mars achter de rug, opschieten graag.

Jintsy:

Wêr met?

Kaptain:

Het aanwijzen van de huizen. Wat anders.

Jintsy:

Ik dink der niet over.

Kaptain:

Van u is goedschiks geen medewerking te verwachten, mag ik hieruit begrijpen.

Jintsy:

Ni. Ik snap ok niet wat jim hier motte.

Kaptain:

Dit is een gevaarlijke plek mijnheer. Hier wordt de wet overtreden.

Hier wordt gestaakt, samengeschoold. Goede mensen bedreigd met moord en doodslag. Wij moeten de rust handhaven.

De rust handhaven.

Jintsy:

(kykt baide kanten út) Sien jou dan niet hoe rustig at 't hier is.

Kaptain:

Dat is maar schijn. Wij worden niet voor niets opgeroepen.

Dus zeg mij, waar is hier plek voor mijn soldaten.

Jintsy:

Ik zou 't niet wete.

Kaptain:

Dan begin ik bij u. Twee moet u herbergen.
Een, twee! Ja, naar binnen!

Jintsy:

Wel bliksem, gaat dat soamaar... (d'r achter an)

Kaptain:

Volgende. (Hain lait dwars foor de deur, op twee stoelen)
Opzij mijnheer. Mankeert het u aan de oren?

Hain:

Ni.

Kaptain:

Welnu, herhaald bevel: Opzij! Aan de kant. Luilak. Geef ons doorgang.

Hain:

Dat zou ik wel wille, maar...

Kaptain:

U bent niet van zins om mijn bevel op te volgen!

Hain:

Ik kin 't niet. Dan sien jou dos sels ok wel. Ik he 'n alheel ferlamde billig.

Kaptain:

Wàt zegt u mijnheer.

Hain:

Ik saai: Ik kin hier niet weg komme al sou ik nag soa graag wille.

Kaptain:

(tun 2 soldaten) Zet die man aan de kant. Hij is natuurlijk één van die werkschuwe lieden. (twee soldaten pakke Hain onder de êrms, late 'm dan los en Hain sakt as 'n mislukte pudding innander)

Hain:

Groate aalsfellen! Stomme aafreTERS, jim late mij dondere!

Antsy:

(komt, kykt, kwaad) Wel bliksem! Blijf met jim klauwen fan myn man ôf! Kyk nou 's wat jim deen hè. Hij is alheel innander donderd. Jou sien dos ok wel dat 't stumper alheel ferlamd is! Hoe krij' jim 't in jim goare hasses om met myn man om te togen en him dan ok nag fâle te laten!

Kaptain:

U krijgt inkwartiering mevrouw.

Antsy:

Is 't jou nou helendal in 'e kop sloegen! Inkwartiering. Dinke jou nou echt dat ik'n paar fan die broekys in 'e hús hê wil. D'r komt hier niet één freemd manspersoan over de drompel.

Pak myn man op jonges!

En weer mooi kreas en fersichtig werom in syn stoel tille.

Mooi. Goed. Kin 't soa Hain? (Hain knikt)

En nou oppakke jim en laat ik jim hier niet weer sien.

Kaptain:

Ekskuses mevrouw, wij hadden het zo niet bedoeld.

Antsy:

Ni, dat sil wel niet. Eksuses! Mooie woorden, dêr koop ik niks foor!

(batst de deur dicht)

Kaptain:

(al arig bekommen) Nou, de volgende dan maar. (klopt an bij Grytsy)

Mevrouw. (Grytsy stom ferbaasd) Ik verzoek u vriendelijk om twee van mijn manschappen te huisvesten gedurende de periode van ordehandhaving.

Grytsy:

Orde...wat?!

Kaptitein:

Er is hier toch een staking gaande.

Grytsy:

Staking, staking? O...Broedertrouw. Jawis, jou hê gelyk. Hier wordt staakt.

Met recht en reden, dat kin ik meneer wel sêge. En nou komme jim om de erbaaiers 'n hantsy te helpen om hun aisen kracht bij te setten.

Dat is frekte arig fan jim. Wij kinne wel 'n steuntsy in 'e rug brúkke.

Wete jou wel foor hoe'n klain bitsy in 't uur de erbaaiers skreppe motte op 't lând. In weer en wyn. Acht sinten meneer, acht sinten foor 'n heel uur billigen in 'e klaai. Meneer krijt 'n bitsy meer dink? En wij frôly krije nag minder. Fynt meneer dat ok niet 'n skandalig klain bitsy? Fynt meneer ok niet, dat soa'n skraal loantsy 'n bitsy omhoog kin? Mot! Nou?

Kaptain:

Niks mee te maken. Ik moet de opstand neerslaan.

Grytsy:

Opstand neerslaan?! Wêr het meneer 't over..

Kaptain:

Ik ben geen mijnheer, ik ben de Kaptain.

Grytsy:

Ei ja, blaas ok nag maar út 'n groot gat. De Kaptain! Nou jou kinne blaze wat jou wille, maar 'n paar manly bij mij in 'e hús, dat... lykt mij wel wat.

Mân ik se sels útsoeke? Nou, doen deuze maar en die.

Soa goed? KAPTAIN?!

Kaptain:

(stomferbaasd; praat in 'm sels) Raar folk hier. Ik zal ze strenger moeten aanpakken. (Timen komt d'r an met hontsy) Héé jongen! Kom hier!

Timen:

Ni! (Hij sil útnaaie)

Kaptain:

Grijp hem! (De soldaten pakke 'm)

Als ik zeg: Hier. Dan kom je hier. Begrepen.

Timen:

Ni.(spartelt teugen, hij is bang dat de fint syn hontsy hèn wil)

Kaptain:

Nee Kaptain, moet je zeggen. Kaptain!

(Timen hout syn hontsy goed fast) Leuke hond heb je.

Timen:

Jou krije 'm niet. Nooit! (skopt om 'm hine. De soldaten kinne 'm maar amper houwe) Ok niet foor 'n stik koek!

Kaptain:

Nee jongen, ik blief jouw hond niet. Wat moet ik met zo'n bijtend skarminkel.

Ik wil je alleen een vraag stellen.

Jij bent een grote jongen. Wil je later ook soldaat worden.

Timen:

Ni, meneer, kakaKaptain.

Kaptain:

O, ik dacht dat alle jongens daar van droomden.

Timen:

Ni, ik niet, ik ggaan naar Amerika.

Kaptain:

Ah. Goed zo. Luister eens knaapje.

Ik zoek onderdak voor mijn soldaten, Een goede ruimte waar mijn soldaten kunnen overnachten. Slapen, weet je wel.

Timen:

Ooh, dan moet meneer de kkKaptain der weze.(wiist na 't Loo)

Kaptain:

Wat is dat? Waar?

Timen:

Dat eh, dat is die groate boerderij, dat herehús. Dat is heel mooi met 'n heleboel rúmte. Ik sil 't meneer, eh kaptain wel even wize. 't Staat 'n eantsy achterôf.

Kaptain:

Goed idee... Jij bent een schrander baasje. Hoe heet die kerel die daar woont?

Timen:

Dat is Ruerd fan 't Loo, kaptain.

Kaptain:

Donders, die naam komt mij bekend voor. (slaat himsels teugen 't foorhood)

Ja natuurlijk, dat is dezelfde man, die ons opgeroepen heeft.

Dik in orde jongen. Dank je wel.

Fijfentwintigste tafreel

Boelgoed bij boer Harm Hoekstra. Oproeper op boerewagen. 'n Prot folk.

Oproeper:

'n Feren bêd! Slaapt allerheerlikst. Echte feren út 'n gânzekont! Wie biedt? Fijf gulden hier, seuen, acht, tien, fyftyn, seuentien, twintig! Wie meer as twintig gulden?! Ni, eenmaal andermaal, ferkocht an die man met de pet!

Ledekant, tweepersoans. Goed degelik, houdt wel 'n paar...hupsekees.

Ja, 'n gulden hier, twee der, drie, fier...gyneen meer as fier gulden? Ferkocht!

Kookkachel, beste kwaliteit, rookt en kookt as de beste. Wie biedt? Fier gulden, wij sette in bij fier gulden. Wie meer as fier gulden? Ni? Jou binne spekkoopman beste man.

Koperen gootling! Wie biedt op deuze prachtige gootling! Nou kom op mînsen, hier kinne jim mij niet met sitte late..

Pytsy:

Wij brúkke die dingen niet meer.

Janke:

Die binne ouwerwets.

Oproeper:

Goed koper! Je kinne d'r kogels fan make late. (frôly lache: kogels)

Pytsy:

Ni hoor smyt maar in 'e faart. Smirge sware kringen.

Oproeper:

Kabinet! Mooi geef aiken kabinet! Fijf gulden hier, ses daar, seuven, acht, negen, tien! Dit gaat goed mînsen, wie meer as 'n tientsje foor dut prachtige kabinet? Elf hier, twaalf der, dartien, feertien... ja fyftien, sestien en...ni der blyft 't bij. Foor jou der.

'n Pot fol wagensmeer. Dat mot je brúkke kinne. 'n Kwartsy.

Ane:

Hoefeul sêge jou?

Oproeper:

'n Kwartsy der by.

Ane:

Hoefeul? Twee kwartsys?

Oproeper:

Twee kwartsys d'r bij! Wie biedt meer foor 'r pot goeie wagensmeer!

Ane:

Ja, twee kwartsys!

Oproeper:

Twee gulden geboaden, wie meer as twee gulden?!

Ane:

Ik saai twéé kwartsys!

Oproeper:

'n Ryksdaalder foor 'n pôt krachtige wagensmeer! Wie biedt meer as 'n ryksdaalder.

Ane:

(gûlt 't út) Niet 'n ryksdaalder, twee kwartys!

Oproeper:

Aigen bod ferhoogt met twee kwartsys, de pot is foor jou foor drie gulden.

(feul hilariteit fan omstanners)

'n Skaap! 'n Mooi skapy sonder skytlokken en wurms.

Tien gulden! Twaalf der, feertien hier, sestien, achttien, twintig, sesentwintig!

Sesentwintig, wie meer as sesentwintig? Eenmaal, andermaal...ferkocht!

'n Bolle! Staat nag in 'e stâl. Jim he 'm bekike kinnen! Doet syn werk altyd goed. Wie biedt goed geld foor deuze sterke bolle? Ik begin bij feertig gulden. Ja fijenfeertig hier, fyftig dêr, fijfenfyftig, sestig...Wie meer as sestig gulden?

Eenensestig, tweeënsestig, dieënsestig, fierensestig, vijfensestig....sesensestig... ja seuenensestig...achtensestig... Jou houwe op? Ja? Eenmaal, andermaal...dan is die bolle foor jou!

Wat he wij hier, 'n bibel. 'n Mooi groate Bibel, kinne jou nag 's 'n stichtelik woordsy leze. Wie biedt 'n dubbeltsy foor deuze kreaze bibel? Ja jou. Wie biedt twee kwartsys. Jou dêre, jou make d'r wel gading naar. Wie meer as twee kwartsys? Fyfenfyftig sinten? Ni. Jou? Ok niet? Dan is de skoandere bibel ferkocht an die meneer der.

Jan Stap:

Dat is die man út St.-Anne fan de erbaaiersferiening Patrimonium.

Dirk Kuik:

Blikskaters dou hest gelyk. Onder ôns duven skiete en sels onderwilens in dat bibeltsy gnuve.

Oproeper:

De leste tien hinnen! Kom op mînsen. Se lêge àlle dagen! In één bod. Tien hinnen foor tien gulden! Mot kinne. Jou met dat goedkope bibeltsy, jou kinne de hinnen d'r wel bij he dink? Ni?! Jou binne liever an 't prottermelken?

Jan Stap:

Mooi said. Hij kin 'm blykber ok. Met 'n útstroken troany bibeltsy leze en dan onderwilens onder ons hinnen skiete.

Ses-en-twintigste tafreel

(Pytsy, soldaten; Harm Hoekstra set ôf)

Pytsy:

'n Pântsy koffy jonges?

Soldaat 1:

Nou dat sla ik niet af. Dank u wel, mevrouw.

Pytsy:

Wêr komme jim weg?

Soldaat 2

Ik uit Alkmaar en hij uit ...

Soldaat 1:

Opperdoes, West Friesland.

Pytsy:

Ah, Opperdoese ronde!

Soldaat 1:

Ja mevrouw! Hier ook al bekend?!

Pytsy:

Ja, fertel ôns wat over irpels. Maar, wij hê hier meer de Berltsumers geelsys en fansels Rooie Star. (De húshouwing fan Harm Hoekstra set treurig ôf. Allegaar 'n koffertsy in 'e hând. Mim houdt de jongste bij de hând. De Westhoekers staan hur ferslagen na te kiken)

Op't Loo make de maresjees hur maklik. Roke feul, stoke 'n fuurtsy.

Seuvenentwintigste tafreel

De kaptain met 'n paar marechausees sette Hindrik en Wypky en Piter en Frouky út hur hússys.

Kaptain:

(slaat op 'e deur bij Hindrik en Wypky) Zijn wij hier bij Hindrik en Wypky van Koaten?!

Hindrik:

Ja. Wat is d'r te rêden?

Kaptain:

U bent werknemer bij boer Ruerd fan 't Loo?

Hindrik:

Ja.

Kaptain:

U hebt niet de huur van dit huis betaald?

Hindrik:

Ni, nou even niet.

Kaptain:

In opdracht van de heer van 't Loo heb ik de opdracht om jullie uit huis te plaatsen. Wie niet betaald, komt op straat. Duidelijk?

Hindrik:

Maar hij betaald mij ok niet.

Kaptain:

Staak je?

Hindrik:

Ja.

Kaptain:

Juist. Dan werk je dus niet.

Hindrik:

Ni.

Kaptain:

Geen werk, geen geld, geen hús. Zo werkt dat. Dat had je je vooraf moeten realiseren beste man. Nu zit je met de gebakken peren. En weet:

De mensen die het geld hebben, hebben altijd gelijk. Ja, toe maar mannen!

(Se sjouwe alles na búttenen. Ok bij Hilly Herring en Pieter en Frouky.

Protesterende mînsen, gúllende frôly, lilke manly, maar 't geeft hur allegaar niks)

Klasy:

't Arm slofy, krek 'n kyndsy kregen. Jim kinne hur dos niet soamaar op 'e dyk sette! 't Klain dinchy kin wel bekleume en doadgaan.

Kaptain:

Niks met te maken. Opdracht is opdracht. Dit is ons werk en wij staken niet!

(De hele keet komt op straat en de deuren worre fersegeld. Frouljy gúlle, elkeneen d'r omhine. Weeklage, soldaten houwe elk onder skot. At 't klaar is marsjere se fort, na 't Loo. Mînsen gaan bijnader sitten in de Zalm))

Klasy:

Dit raast an 'e protters! Wij sitte goed in 'e stront.

Wypky:

Wat motte wij nou...

Klasy:

Wer binne se nou, dy sterke mannen fan ôns!

Frouky:

Jan Stap, Dirk en dou ok Germ! Jim he 't bedocht. Nou motte jim 't ok oplosse!

Jan Stap:

En ik síl 't ferdomme oplosse! Manly, wij gaan d'r hine! metkomme!

Germ:

Wij sille him te woord. Hier mot 'n oplossing foor komme.

Dirk:

Niet goedskiks, dan kwaadskiks. Ark metnimme!

Pieter:

At 'y niet om 't lyk wil, slane wij d'r op! (Alle mânly sille/gaan ôf)

Antsy:

Ho, ho, wij gaan ok met!

Jan Stap:

Dut is gyn werk foor frôly. Jim blive hier!

Klasy:

Dat had je gedacht!

Hilly Herring:

We motte ‘m útroke, as ‘n herring útroke!

Frouky:

Hilly het gelyk. Frôly, wij binne ok wel wat mâns.

As ‘t d’r op an komt, kinne wij likegoed ôns sechy doen as mânly.

Klasy:

Ik dink fan beter.

Ik hèn dy fint nooit lije mâgen. Die mooie meneer ferbeeldt him dat er de koaning sels is. ‘t Is gewoan ‘n armetierig drinkelinky.

Janke:

Wij slane de rúttten en glazen in! Kike wat-y dan sait!

Pytsy:

Ik nim even ‘n prikky met. (‘n fakkel út ‘e kachel)

Hilly:

Gee mij ok één. De groatste. (frôly sette ôf)

Achtentwintigste tafreel

(op ‘t Loo, de marchesausee gaat fort. Sjouky staat d’r bij te kiken)

Kaptain:

Meneer fan ‘t Loo, operatie uitgevoerd. Opdracht voltooid. Rust is weergekeerd.

Ruerd fan ‘t Loo:

Welbedankt Kaptain. Jou ‘n segaar. Út aigen doas.

En foor de jonges hèn ‘k wat nijs. ‘Sigret. Sels draait.

Kaptain:

Dat is fideel fan u. Manschappen, Steekt aan. De brand er in.

Wij roke op uw gezondheid.

Ruerd fan ‘t Loo:

Bedankt en wie weet, ant kikes.

Kaptain:

Wij nemen afscheid.

In het gelid! Geeft acht. Op de plaats! Mars!

Adieu. (paar soldaten grize fan 'e segret en smite 'm brândend fort. Die smeule deur. In 'e feerte begint 't licht te onweren))

Ruerd fan 't Loo:

Dit waar mij 'n groat genoeg.

Sjouky:

Ik hoop dat se d'r fan 'e in 'e skiterij rake.

Ruerd fan 't Loo:

Nou, nou, is dat nou praat fan 'n boerin. Dou wortst wat langer wat wreder in 'e bek. En dwarser. Ik docht dat ik met 'n dame trouw waar.

Sjouky:

Ni. Dou hest dy fersind en ik ok. Ik hoor hier niet. Ik bin hier niet meer thús.

Ruerd fan 't Loo:

Ach kom, at d'r eerst maar 's kinetsy komt.

Sjouky:

Die komt d'r niet.

Ruerd fan 't Loo:

We motte de moed d'r in houwe.

Sjoukje:

Ik niet.

Ruerd fan 't Loo:

Ende despereert niet. Kom op! We prebere 't weer. (pakt hur bij de êrm)

Sjouky:

Ni, ik wil niet..

Ruerd fan 't Loo:

Frôly hèn niks te willen. De man is de baas en dat silst wete ok.

(sleept hur met)

Negenentwintigste tafreel

('alle' Westhoekers na 't Loo)

Jan Stap:

Wij motte 'n daad stelle. Ruerd is nou 'n stappy te feer gaan. Hij het ôns út 'e huzen raagt. Wij hèn gyn werk en gyn eten. Wij motte him frage om mededogen.

Germ van Tuinen:

Meelijken met ôns? Dat het-y niet.

Jan Stap:

Wij motte 't eerst in goedens prebere. Hij mot toch ergens nag wel 'n hart he.

Dirk Kuik:

Dat het-y niet. Dut fynt-y prachtig, wat ik dij sêg. (Se rattele an 'e deur bij 't Loo, 't Onweert 'n bitsy luder)

Hee boer, openmake! Doen die deur open! Wij motte prate. (geblaf fan 'n hând)

Dirk Kuik:

O blikskaters, hij stuurt de hând op ôns ôf. Soa'n fals kring!

Germ van Tuinen:

Ik geef 'm wel 'n trap. Der het-y niet fan werom.

Jan Stap:

Ferrek, der komme de frôly ok an. (slaat weer op 'e deur)

Boer! Wij wille met jou prate. At jou niet komme, sille wij 't licht bij jou ansteke!

Ruerd fan 't Loo:

Wel fegemy, wat mot dut hier te lawaai maken op 'e late aven. Opsoademitere!

Frouky:

Wij late ôns niet ferkatse!

Germ van Tuinen:

Open make die deur!

Ruerd fan 't Loo:

(doet de deur 'n eandsy open, maar niet feerder asdat 't kettinky lang is)

Ik dink d'r niet over! Oppakke jim! Smirge oproerkraaiers!

Germ van Tuinen:

Geef ôns eten of geld. De mînsen ferhongere en staan op 'e dyk!

Ruerd fan 't Loo:

Ant bedelen sloegen!? Aigen skuld dikke bult!

Jan Stap:

Deur jou gierigens binne wij alheel an lager wâl raakt.

Ruerd fan 't Loo:

Wie hoor ik dêr?! Jan Stap met syn groate fret. Donder op fint!

Dirk Kuik:

Jou binne gyn knip foor 'e neus wirg at jou ôns nou niet wat geld toestoppe!

Sjouky:

Geef die aarme lijers nou wat Ruerd! Hur hele húshouwing het gyn dak meer boven 't hood. Die aarme kinetsys.

Ruerd fan 't Loo:

Laat se maar grâs frete.

Sjouky:

Wacht maar even mînsen, ik haal wat út 'e keuken!

Ruerd fan 't Loo:

Dou haalt niks!

Sjouky:

Au! Blijf fan my ôf! Au, bliksem, dou ongeluk! (De deur wort dichtsmeten)

Frouky:

Hore jim dat frôly! Wij mâge grâs frete! Slaan de rúttin in!

(Janke, Wypky, Frouky, Klasy, Antsy, Hilly en Pytsy worre helendal hystérys.

Niks kin hur meer kere. Se slane op muren en glazen)

Jan Stap:

Frôly, dit gaat te mâl! Ophouwe! Sjouky sit d'r ok in!

Hilly:

Dat frekt ôns niks. Útroke! Útroke as hirrings! (de fakkels gaat d'r in, 't fuurtsy fan de sigaret flamt op, donderslag met bliksem. 't Loo brânt)

Jan Stap:

Ni! Dut niet! Sjouky! (hij sil 't brândende hús in, maar de mânly houwe him en nimme him met)

Dartigste tafreel

(Folslagen rust. Jan Stap gaat fort, Sjouky ok)

Timen:

Kom Bijke. (Jan Stap komt op met stok over 't skouder met syn hebben en houwen d'r an fast bonnen in 'n doek)

Jan Stap:

Hé Timen. Hoe gaat 't met 't hontsy.

Timen:

Goed, maar...maar jou gaan fort oom!?

Jan Stap:

Ja, ik docht ik mot maar 's in Amerika kike.

Timen:

Dat wil ik ok. Ik gaan met!

Jan Stap:

Ni, dat kin niet jonge. Dou hest ommers gyn koffertsy met skoane kleren of niks niet.

Timen:

Ik haal wel 'n pude met myn sundegse broek. (fluch in 'e hús)

Jan Stap:

(fan de andere kant komt Sjouky met koffer) Sjouky!

Dou silst ok fort? (Sjouky knikt treurig. Se het wat op hur ene hând lêgen en toant dat) Wat is dat? 'n Sleutel.

Sjouky:

Ik had 'm opsloaten.

Jan Stap:

Blikskaters Sjouk. (kykt fluch om 'm hine) Smyt 'm in 'e faart, toe gau!

(Sjouky doet 't) Mooi. Welke kant gaast út. (Sjouky wiist de andre kant op as wêr't Jan earst hine sou. Jan bedinkt him even en draait him dan om)

Is't goed dat ik die kant 'n eantsy met dij op loop...

(Sjouky knikt. Jan nimt 't koffertsy fan hur over. Se gaan tegaar ôf)

Timen:

(allenig in de spot) Oom Jan! Wacht op mij! Ik wil ok met naar A-me-ri-ká!!

(Timen blijft alleen achter. Licht út)

E A N D

E a r s t e b e d r i i f

Eerste tafreel	Manly drinke wat in de Salm	bladsij 3
Tweede tafreel	Timen is jarig, krijt hontsy	„ 4
Darde tafreel	Oprichting Broedertrou	„ 5
Fierde tafreel	Hain Hasy ferteld	„ 7
Fijfde tafreel	Rinse Sipma en feldwachter	„ 9
Sesde tafreel	Ruerd fan ‘t Loo en Timen	„ 11
Seuvene tafreel	Rinse in ‘e Salm	„ 12
Achtste tafreel	Domela Nieuwenhuis	„ 15
Negende tafreel	Ruerd en Sjoukje	„ 18
Tiende tafreel	Rinse gaat fort	„ 19
Elfde tafreel	Marseillaise	„ 19
Twaalfde tafreel	Antsy soekt Hain	„ 19
Dartiende tafreel	Ruerd fan ‘t Loo wil ‘t fuur út hè	„ 19
Feertiende tafreel	Hain Hasy en Rinse binne fonnen	, 22
Fyftiende ⁴ tafreel	Ruerd eist ‘t geld op	, 26
Sestiende tafreel	Jan, Dirk en Germ na boer Harm Hoekstra	, 28
Seuventiende tafreel	Omroeper	, 30

T w e e d e b e d r i i f

Achttiende tafreel	Radio	bladsij 32
Negentiende tafreel	Jam, Germ, Dirk met Harm	„ 33
Twintigste tafreel	Sjouky met aaies	„ 33
Eenentwintigste tafreel	Harm Hoekstra bij Ruerd fan ‘t Loo	„ 37
Tweeëntwintigste tafreel	Ruerd met Tjerrd Skat	„ 37
Drieëntwintigste tafreel	Marechausees komme	„ 40
Fierentwintigste tafreel	Boelgoed	„ 45
Fijfentwintigste tafreel	Pytsy met soldaten; Harm set ôf	„ 47
Sesentwintigste tafreel	Húsútsetting	„ 48

Seuvenentwintigste tafr.	Marsisee gaat fort	„	49
Achtentwintigste tafreel	Westhoekers na 't Loo	„	51
Negenentwintigste tafreel	Jan Stap en Sjouky gaan fort	„	53

1890 : Grote werkstaking op het Bildt

Broedertrouw, een landarbeidersvereniging, die aangesloten was bij het Nationaal Arbeiderssecretariaat.

Op gericht op 27 oktober 1889 in de herberg van Jintsje Scholten in de Westhoek. Twee landarbeiders, Dirk Kuik en Jan Stap plaatsten een oproep in de krant voor een vergadering, waarin over de wantoestanden in de arbeidsklasse zou worden gesproken. Er kwamen 50 belangstellenden. Eerst rustig verloop. Spoedig kwamen de grieven. Vooral de koppelarbeid moest het ontgelden. Het seizoenveldwerk werd nl. verricht door georganiseerde groepen, die uit losse arbeiders, vrouwen en kinderen bestonden. Een koppelbaas, die een bepaald karwei van een boer had aangenomen, had de leiding.

Het uurloon van de arbeiders was in 1890 8 cent. Broedertrouw eiste dat het tot 12 cent zou worden verhoogd, de vrouwen 10 en voor de ongehuwden 7,5 cent. Per uur. Anders zou er gestaakt worden.

Het gewas kon niet geoogst worden. Koolzaad, vlas, gerst en tarwe hadden veel te lijden. De boeren leden nu meer schade dan wanneer ze aan de eisen van de arbeiders waren tegemoet te komen. Maaien van gras moest nu door henzelf worden gedaan. Boeren brachten hun koeien naar de burenen, waar niet gestaakt werd.

Honderd man infanterie en veertig veldwachters en marechaussee's. Scholen werden ontruimd om hen in te kwartieren. De vrouwen van stakers voorzagen de soldaten van koffie.

Eind augustus bieden de boeren aan vreemde arbeiders een loon van 15 cent en de kost. Leden van Broedertrouw trachten deze nieuwkomers te verhinderen aan het werk te gaan, maar deze hadden de gevestigde machten aan hun zijde. Onder politiebegeleiding werden vrouwen en kinderen naar de akkers begeleid.

Opkomst en Strijd van de Arbeidersbeweging in Friesland fan Pieter Terpstra staat 'n foto Jan Stap op pagina 265,
tekening fan erbaaiers met roaie flâgen op bladsij 153
tekening groate meeting te Heerenveen op bladsij 198
Algemeen stimrecht kwam in 1917

